

Toulky přepyšskou minulostí

XII.

Přepychy v plamenech válečných

Již čtvrtá generace u nás vstupuje do života bez válek. Konkrétně v Přepychách se ze současných obyvatel po poslední válce narodilo více jak 530 lidí, což je 85 % z dnešního počtu obce. Mír v Česku začínáme vnímat již jako naprostou samozřejmost. Zalistujme proto společně ve starých kronikách a dokumentech a připomeňme si, jak se různé válečné události dotýkaly i naší obce a života jejích lidí, jaké strádání a útrapy jim v minulosti přinášely. Možná se nám hodnota mírového života promítne v jasnějších obrysech.

Války husitské (1419 – 1434)

Naše místní prameny jsou k tomuto období velice skoupé. Země byla v revolučním pohybu, rozvrácená četnými vpády cizích vojsk, pokoušejících se nové ideály silou potlačit, ale i spory občanskými. Na nějaké historické zápisy nebyl čas. Později letopisci jen stručně a lakonicky poznamenávají: „*Tato ves Přepychy častěji utrpěla pohromy a neštěstí, zvláště vpádem vojsk ve válkách husitských*“. Toto „kronikářské temno“ se odráží i v soupisu duchovních správců místního kostela. Jako poslední je v tomto období uváděn v letech 1399 – 1413 Kliment Holub, po latinsky zvaný Columbus a potom je po celé patnácté století v soupisu mezera. Zdejší letopisec, rolník František Vávra z č. 82 (dnes Jana Havlová) v roce 1865 v Památní knize obce píše: „*Za příčinou nápotomních hrůzoplovných válek husitských, kde vytrvalí katolíci a zvláště stateční kněží hubeni byli, nenalzáme žádných zpráv o zdejších kněžích. Střídali se zde nepochybně jako kde jinde každou chvíli kněží pod obojí až ke konci druhé polovici šestnáctého století učení Lutherovo do Čech se z Němce vloudilo, takže všemohoucí páni dle pravidla: „Čí kraj, toho i náboženství“ lutherské učení tu vnucovali.*“

Protože místní prameny chybí, pokusme se, ve stručné zkratce z ověřených historických faktů a dat, nastínit dotek husitských bouří v našem bezprostředním okolí. V roce 1423 zmítaly husitským hnutím vnitřní rozpory. Jan Žižka po tvrdém vystoupení proti sektářským pikartům a rozkolu s knězem Kovandou odešel se svým polním vojskem z Tábora na východ Čech, mezi orebity, ke knězi Ambrožovi. Nové Žižkovo bratrstvo získalo postupně vládu nad Jaroměří, Hradcem a Dvorem Králové. Je jasné, že v duchu tehdejších zvyklostí se Žižka vypořádával se svými odpůrci krutě a nemilosrdně. Dokládá to i dobový dřevoryt takového masakru z 15. století.

Zvláště po zradě konzervativního křídla Pražanů a části šlechty, připravující kompromis se Zikmundem, se boj občanské války rozhořel naplno. Intriky zrádců Žižku rozzuřily. Koncem roku táhl i naším krajem, řádil na Náchodsku a Opočensku. K již o tři roky dříve zničenému cisterciáckému klášteru v Klášteru nad Dědinou přibyl i do základů zničený farní kostel v Opočně i mnoho tvrzí a šlechtických sídel v okolí. Není pochyb, že vojska táhla i naší obcí a působila útrapy zejména prostému lidu.

Válka třicetiletá (1618 – 1648)

Jednalo se o vleklý a rozsáhlý evropský ozbrojený konflikt, známý především jako vyvrcholení sporů mezi římskokatolickou církví a zastánci vyznání, která vznikla po reformaci v 16. století, tedy kalvinismem a luteránstvím. Neméně důležitou příčinou války byl také boj evropských zemí o politickou nadvládu. První roky války probíhaly především na území Českého království a Rakouského arcivévodství, vzhledem k tomu, že zde revoluce vypukly. Jedním z prvních impulsů odporu proti Habsburkům u nás byla pražská defenestrace.

V okolí Přepych významnější bitvy třicetileté války neprobíhaly. Útrapy plynoucí nejen z bojů, ale i z drancování a chorob zavlečených často cizáckými vojsky však doléhaly na všechnen lid v zemi. Před válkou měly Čechy a Morava 2,6 milionu obyvatel. Po jejím skončení poklesl počet obyvatel o třicet procent, u mužů až padesát procent. Po skončení válek po roce 1648 jich měla naše země 1 milion 655 tisíc.

Zejména v další fázi války, po roce 1630 kdy do konfliktu vstoupil švédský král Gustav Adolf se i v našem kraji dostávali lidé do nepříjemných kontaktů se švédskými vojáky. Ti daleko od vlastních zásob drancovali místní osady, obírali lid

o poslední potraviny, odváděli dobytek, loupili cennosti a ničili umělecké památky. Dokládá to i zápis v naší kronice: „... dne 3. října 1643 v noční hodině vtáhli cizí vojáci do vsi Přepych, drancovali téměř tři hodiny do svítání, s 69 uloupenými koňmi a lepšími věcmi z kostela odešli, kostelníka Matyáše Chudého probodli kůlkou a také ostatní smrtelně pobodali kopími.“ Ještě můžeme doložit, že v těch dobách byli rychtáři v Přepychách Jan Hlaváček z č. 12, Tomáš Vlaštovička a od roku 1641 Jakub Zvoníček s konšely Václavem Štěchem z č. 20, Janem Zmlhou a Janem Havlasem. Farnost vedli Bedřich řádu Františkánského, páter Bubiánus, od roku 1635 Jan Ignát Kank Prustovský (za něho byly založeny matriky) a od roku 1643 Jan František Vodička, pozdější děkan Novoměstský. Školu řídil Matěj Šrámek.

Jen za švédského vpádu roku 1639 bylo vydrancováno a vesměs i vypáleno na 6000 vesnic a měst, mezi nimi i Nové Město nad Metují a Hradec Králové. Naše kronika popisuje hrůzy třicetileté války následovně: „... celý kraj loupežím a zhoubám podrobený jest, zříceniny ulic, spoušť a bezlidnatost městeček i vesnic, vraždy a zkáza lidí – když ne duší! V pluhu vidíme lidi zapřažené. Mládež bez kázně a dospívající bez mravů. Chránová stavení zbořena jsou a křesťané bez bázně Boží.“ A na jiném místě: „Zvláště krutě řádil luteránský Švéda. 24.000 zoldněřů, nebrali žádného platu ale živili se loupeží, plenili krajiny a obyvatele k placení vysokého výpalného nutili. Na Opočensku od nepřátelských Švédů na 86.000 kop míšenských vydřeno, na tehdejší čas ohromná to suma. Kteří dáti nechtěli, bili je a trýznili, vraždili, všelikou ukrutnost konajíce, nešetříce dětí, žen i stáří vysokého, chytali zvláště kněze katolické, mučili je a upalovali, rouhalí se obrazům v kostelích, bavili je a rozmetávali. Od nich nakládány jsou kořisti veliké a po Labi ze země vyváženy.“ A opět jsme svědky toho, že tyto útrapy dopadaly nejvíce na prostý lid: „... zvláště obilí všeliké, kteráž na poli krátce posekávali. Co vzítí nestačili, spálili, neb kopyty koňskými pošlapali a zkazili, ničehož ani chalup ani šatů, ani potravu lidu nenechávajíce, kteříž utíkali, na hory a do lesů, kde mnozí hladem a zimou zmirali.“

Ani po skončení třicetileté války se lidem příliš neulehčilo, protože v Čechách vypukl mor, jako věrný průvodce většiny tehdejších válek, který uchvátil 260. tisíc lidí. I ve zdejších okolí řádil, ale jak udává kronika, nebylo možno počet zdejších zemřelých zjistit, poněvadž z těch let matriky křestné a zemřelých se zachovaly jen částečně.

Možná více než slova, vypovídá o třicetileté válce obraz „Hrůzy války“ lotrinského kreslíře a rytce Jacquese Callota, vytvořený v jejím průběhu, v roce 1632.

Válka sedmiletá (1756 – 1763)

Tuto část by bylo možné nazvat z hlediska historie Přepych také titulkem „**Generál Laudon jede skrz vesnici**“. Naše ves i její bezprostřední okolí byly svědkem snad největší válečné události v tehdejších dosavadních dějinách Přepych. Pohybovalo se zde, řečeno dobovou mluvou, mnoho „potentátů“ – pruský král Bedřich II, vrchní velitel císařské rakouské armády polní maršál Leopold Josef Maria Daun a jeho velitel sboru generál-major Ernst Gideon von Laudon, jeden z nejslavnějších válečníků 18. století. Proslavil se ve válkách s Pruskem a svým tažením na Balkán proti Osmanské říši, které ho zařadilo mezi slavné turkobijce. (Jeho jméno neslo i české pivo vyráběné v Lanškrouně). Z jeho jména pochází zvolání či kletba *himmellaudon!* (německy: *Himmel Laudon*, tj. *Nebesa, Laudon!*), kterou údajně volali vyděšení Prusové.

Pruský král Fridrich II.

Maršál Leopold Daun

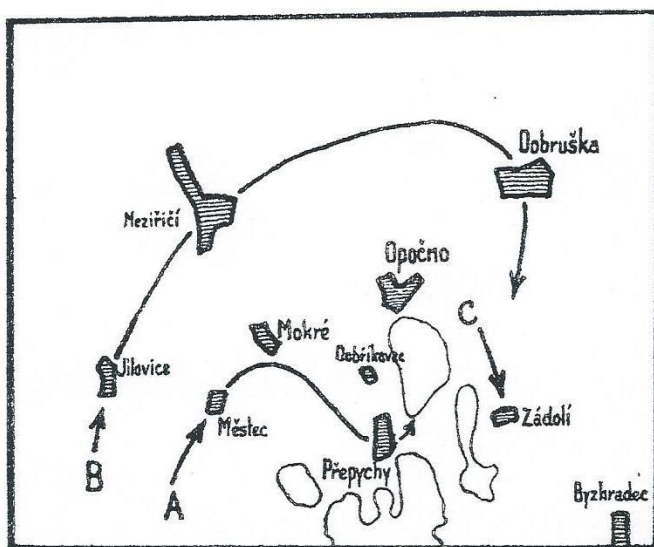

Gideon Ernst von Laudon

Vojenské operace u Přepych v červenci 1758 podrobně popsal vojenský kartograf a historik Dr. Ivan Honl. Protože kulisa těchto událostí je nám důvěrně známá, stojí za to, blíže si je, alespoň ve zkratce, připomenout. Nejdříve se ale podívejme na širší souvislosti konfliktu. **Sedmiletá válka** byl rozsáhlý ozbrojený konflikt mezi ústředními evropskými mocnostmi 18. století – Velkou Británií, Pruskem a Portugalskem na straně jedné, Francií,

Rakouskem, Ruskem, Švédskem, Svatou říší římskou, Saskem a Španělskem na straně druhé. Na evropském bojišti zůstávala země krále Fridricha II. ze všech stran obklopena nepřáteli a proti 4,5 milionům Prusů se postavilo okolo 90 milionů obyvatel Rakouska, části říše, Ruska, Francie a Švédska. Po nevydařeném pokusu vyjednat mír s Marií Terezií se v roce 1758 Fridrich II. rozhodl dál pokračovat v ofenzivním způsobu vedení války a plánoval zasadit Rakousku rozhodující úder vpádem na Moravu.

Po bojích u Olomouce ustupovala pruská armáda k Hradci Králové. Odtud vedly důležité zásobovací trasy přes Kladsko do Pruska. S příchodem Prusů k Hradci Králové obsadil sbor **generál-majora Laudona Opočno** s úkolem ohrožovat levý bok nepřítele, rušit transporty do Kladska a formou blokády mařit zásobování nepřítele z místních zdrojů. Laudon měl k dispozici pěší pluk Haller, tři pluky chorvatské pěchoty a husarský pluk Nádasdyho, celkem asi 5.300 mužů. Přední stráž vysunul od Opočna k Třebechovicím a 800 mužů chorvatské pěchoty obsadilo hlavní silnici mezi Novým Městem a Náchodem k přerušení pruského zpětného spojení. Dějiště nadcházejícího boje bylo na čáře Dobruška-Opočno-Přepychy-Vyhnanice.

A – Postup pruského krále; B – Postup gen. Fouqué; C – Pruské pronásledování

Zároveň se na druhé straně Opočna (ze směru od Meziríčí, Pohoří a Dobrušky) objevily první části sboru Fouquéova (pruský generál), obchvacující oboru od severovýchodu (směrem kolem Broumaru). Laudon stál v té chvíli proti šestinásobné převaze Prusů, ohrožen na obou bocích; za této situace volil správné rozhodnutí – rychlý ústup před hrozícím úplným obklíčením. Částečně mu pomohlo i to, že postup pruského pluku a granátníků zadržely **ploty a husté křoviny před Přepychami**. Prusové přesto na krajích obory (Kamínek) část chorvatské pěchoty dostihli, 30 mužů zabili a 1 setník a 96 mužů upadlo do zajetí.

Pod ochranou menších lesíků ustupoval Laudonův sbor přes Byzhradec do Rychnova nad Kněžnou. Přitom byl velmi účinně kryt dvěma prapory pěšího pluku Hallerova, které obsadily vesnici Zádolí a palbou svých doprovodných děl zastavily pronásledující pruské husary. I v této operaci, i když končila ústupem, prokázal Laudon své vojenské schopnosti a rozhodnost a s poměrně malými ztrátami (asi 180 mužů) svůj sbor zachránil.

Omlouvám se, že jsem se v duchu své profesní deformace, zabýval vojenskou stránkou zajímavého popisu Dr. Honla podrobněji. Vráťím se proto ještě k tomu, co pro náš kraj odchod císařských vojsk z Opočna znamenal. Vypovídá o tom soudobý pamětní zápis opočenského vrchního správce Antonína Františka Herziga: „*Leďva generál Laudon ustoupil, vjeli hned pruští husaři jako vzteklíce do Opočna, loupili a vyplundrovali všechno, nač jen mohli přijít, takže strachem a hrůzou většina lidí utekla. V půl hodině potom přitáhly 2 nebo 3 prapory pěchoty a s nimi sám král. Byl obsazen zámek, Prusové se zmocnili pivovaru, sklepů i všech komor a všechno mocí pobrali. Bylo vypsáno dodávání chleba a jiných potravin, že však ani toho nebylo, byli vysláni vojáci, kteří kdekoho popadli, nutili ho, aby šel obilí sekat, mlátiti nebo péci chléb. Za osm dní, co nepřítel v Opočně dlel, sehnal 29.000 porcí chleba. Ostatní osení bylo od vojska tábořícího v okolí Opočna, úplně zkrmeno. Dobytek, s kterým se lidé utekli do lesů na míle daleko, husaři většinou vyslídili a přihnali. Co nespotřebovalo samo vojsko,*

16. července 1758 byli Laudonovi husaři u Mokrého napadeni všemi patnácti švadronami (švadrona – jezdecká jednotka asi v počtu pěší roty, tj. kolem 100 jezdců) sboru pruského krále a vrženi zpět k opočenské oboře, kde bylo postavení Laudonovy pěchoty. Protože byli Prusy prudce pronásledováni, nemohli obnovit svůj šik a v tomto, pro Prusy příznivém okamžiku, dal Bedřich II. zahájit palbu z baterie, postavené na výšině u Dobříkovce. Současně vyslal pěší pluk s granátnickým praporem (granátník byl pěšák, určený k házení granátů) **přes Přepychy** proti levému boku Laudonova sboru.

rozložené kolem Opočna, bylo odefinováno dílem do Slezska, dílem k hlavní armádě.“ V těchto těžkých dobách byli v Přepychách rychtáři Jiří Hájek z č. 14 a Mikoláš Štěch z č. 20, konšelé Tomáš Chudý, Jan Merta a Jiří Rohlena z č. 29. Jako faráři působili Antonín Smrkovský ze Smrkovic, šlechtic a apoštolský notář a František Josephi ze Skalice. Školu řídí Jan Kocman.

Dodejme ještě závěr k samotné sedmileté válce. Českým zemím přinesla definitivní ztrátu Kladska a větší části Slezska, o něž Marie Terezie přišla v předchozích slezských válkách. Celé střetnutí se ve své době vedlo na nepředstavitelné ploše, v Evropě, Americe, Asii, Africe i na oceánech a je tudíž právem považováno za první celosvětový válečný konflikt. Avšak v konečném důsledku byla oběť více jak 500 000 vojáků a 320 000 – 570 000 civilistů zbytečná, jelikož hranice mocností v Evropě, o něž v počátcích tohoto sedmiletého zápolení především šlo, zůstaly ve stavu jako před válkou. Opět jeden z důkazů o nesmyslnosti války.

Napoleonské války (1803 – 1815)

Našeho kraje se bezprostřední válečné konflikty Napoleonských válek sice nedotkly, ale ani naše obec se velkým přesunům vojsk a některým významným událostem nevyhnula. Napoleonské války byly sérií válečných konfliktů po celé Evropě, provázel je vznik a zánik nejrůznějších koalicí i různorodost geopolitických zájmů tehdejších mocností.

V naší kronice je záznam z období válek tzv. „čtvrté koalice“. Ve čtvrté koalici, která vznikla na jaře roku 1806, bylo proti Napoleonovi Prusko, Rusko a Anglie. Rakousko stálo tentokrát mimo, ale protože konflikt probíhal zejména na území Pruska a Polska, v bezprostřední blízkosti jeho severních hranic, je pochopitelné, že i našim krajem táhla císařská vojska, zajišťující ochranu tohoto území.

Zřejmě i s tím souvisí zápis v kronice:

„Léta Páně 1807 skoro po celý rok císařské vojsko zde v Přepychách a v okolí leželo. Nejdříve huláni a byli zde 13 neděl, napotom vojsko pěší a teprve po zních odtáhli a museli občané obojí toto vojsko z většího dílu živiti. Platili sice někteří denně za stravu 3 nebo 4 krejcarů, ale bylo s tím vojskem veliké soužení. Téhož léta bylo mimo to také přenáravné sucho. Trvalo přes 10 neděl, že téměř nic nepršelo. Hospodářové nemohli role přeorávat, až ten týden po sv. Václavu počali se převurky a přitom se hned selo. Do mlýna se muselo téhdáž na dvě až na tři míle jezdit. V tomto roce byla cena obilí, korec pšenice byl za 13 zlatých 30 krejcarů, žita 8 zlatých 30 krejcarů, ječmena 7 zlatých 30 krejcarů a ovsu za 5 zlatých 30 krejcarů.“

Rakouská vojenská móda v době Napoleonovů

Další epizoda se týká období válek tzv. „šesté koalice“. Koncem prosince 1812 se od Francouzů odtrhli Prusové a v lednu 1813 se odtrhli Rakušané. V únoru vznikla protifrancouzská koalice Ruska a Pruska, ke které se během několika týdnů přidala Anglie a Švédsko. Později v srpnu vyhlásilo Francii válku i Rakousko. Právě koordinace válečných operací spojenců proti Napoleonovi v této fázi válek se svým způsobem dotýká i Přepych a jejich okolí. Proto necháme hovořit kroniku, ústy faráře Aloise Bachmana, podrobněji: „Roku 1813 v měsíci červnu scházelo vojsko na panství opočenské ku přijetí slavných mocnářů, kteří se očekávali do Opočna. Vojska se sešlo mnoho regimentů (regiment - pluk, několik set až 3 tisíce mužů), pěchota Hiller a Jeronym Colloredo Mansfeld, dva regimenty jezdců Klenau a kyrysníci a dělostřelci, které po panství okolo Opočna rozložené byly. V zdejší obci přepychské leželo šest setnin (setnina – rota, asi 80 až 120 mužů; Poznámka V. Z.) vojska císařského. Dne 15. června přijel nejmocnější císař ruský Alexander do Opočna se svými dvůrany, též jeho bratr císařský Konstantin, z císařské naší strany přijelo mnoho generálů a nejvyšších ministrů, mezi kterými nejznamenitější osvícený kníže Metternich... Dne 21. června přijel též na Opočno pruský král Vilém Fridrich, kterýžto však král po prohlášení vojska císařského, které

se sešlo odpoledne toho dne v polích dvora knížecího Pulického a tam své zkoušky v přítomnosti císaře ruského, krále pruského a mnoha generálů, přítomných mnoha tisíc lidí nejenom panství opočenského, nýbrž říkáje z celého

Fridrich Vilém III.

ruský car Alexandr I.

Klemens Wenzel von Metternich

královéhradeckého kraje sešlého provodilo. Odjel poté exercírce pruský král do Kosmonos k císaři rakouskému Františku a já viděl jsem s mnohým duchovenstvem tyto mocnáře na polích pulických... Dne 23. června odjel z Opočna císař ruský Alexander se svým dvořanstvem. Čtyři regimenty našeho císařského vojska mu paráděovaly a doprovázely jej skrz Dobrušku na oběd v Ratibořicích, kdež ho osvěcená kněžna Kateřina Frederika Vilemína, rozená princezna z Kurlandu očekávala.“

A na dalším místě čteme, že: „...dne 11. srpna 1813 přišlo veliké množství Rusů do Přepych, byli zde přes noc, až po dvaceti měli obyvatelé ve svých příbytcích mužů, na faře byl ruský obrst (plukovník - Poznámka V. Z.) s 15 sloužícími a dvanácti koňmi, nato druhý den ráno po snídani zase z Přepych odmaširovali, ačkoliv dlouho zde nebyli, proto však přece sprostí vojáci pro koňe škody na jetelích a vikách nadělali, neb pro ně ty věci, vypůjčice kozy od obyvatelů napořád, kde mohli sekali, však to proti a mimo vůli představených svých činili, nebo jako potravu pro sebe maso a jiné věci, také pro koňe obrok dostávali.“

V těch dobách napoleonských byl rychtářem v Přepychách Mikoláš Němeček z č. 7 a farářem Alois Bachman.

Prusko – rakouská válka (1866)

Tento válečný konflikt nelze pominout. Vždyť počtem nasazených vojáků je Hradecké střetnutí (též bitva na Chlumu či bitva u Sadové) největší bitvou v celé historii, svedenou na území dnešního Česka. Na straně Rakouska a Saska se do bitvy zapojilo 175 tisíc mužů pěchoty, 24 tisíc jezdeckta a 770 děl. Prusové disponovali 193 tisíci mužů pěchoty, 27 tisíci jezdeckta a použili 780 děl. Pruská armáda v čele s králem Vilémem I. a náčelníkem generálního štábu generálem pěchoty Helmutem von Moltkem zde drtivě porazila rakousko-saskou armádu pod velením polního zbrojmistra Ludvíka von Benedek. Střetnutí se stalo rozhodujícím faktorem prusko-rakouské války, v širších souvislostech pak v jeho důsledku přišlo Rakousko o své dosavadní čelné postavení v Německu i v severní Itálii a současně muselo čelit stupňujícím se požadavkům obyvatel jednotlivých částí říše. Porážkou Rakouska byl položen základ i k naší budoucí samostatnosti, vrcholící rozpadem Rakousko-Uherska po 1. světové válce.

Místní události, které předcházely Hradeckému střetnutí, popisuje živě farní kronika: „Hned ve vyznačený den 27. června 1866 přišli rakouští vojáci (batalion od polského pěšího pluku Hartman), potom 8 baterií dělostřelectva, které den před tím přes Záhornici přišli do Přepych a kteří zrovna za stodolou zdejšího panského dvora tábořili a od nichž osm důstojníků včetně jejich služů bylo přijato do farního domu, dne 27. června již o půl čtvrté hodiny ranní byli vyrušeni, ze svého, tak velmi potřebného odpočinku, troubením na poplach. Nebozí politování hodní. Dalšími pochody zcela vyčerpaní a malátní táhli nyní se svými zraněnými nohama, ještě zcela hladoví ve spěšném pochodu k Novému Městu nad Metují, že byli počítáni mezi prvními, kteří mezi Novým

Městem a Náchodem, v tak zvané Brance nepřátelskými zbraněmi zasaženi býti mají, mnozí z nich najdou smrt. Protože úloha této farní pamětní knihy není všechno to, když také jednotlivosti této nešťastné války vykreslil pisatel těchto řádků – paměti a tam napsat jen něco a zmínit se jen o tom, že následující pruské zpětné pochody obcí Přepychy a zvláště farní dům byly vždy v nářku.“

1866. Die am 3ten Augustus des Jahres
 1866. Die am 3ten Augustus des Jahres
 ...
 In nomine Domini benedictum!!!

Kopie originálního zápisu v Pamětní knize farní

Ve válečných plamenech mělo po bitvách o Branku to hlavní teprve přijít. Velitel císařské armády generál Ludwig von Benedek po předchozích porážkách ustoupil k pravému břehu Labe u Sadové a kolem vrcholu a stejnojmenné vsi Chlum. Zde 3. července 1866 došlo k rozhodující bitvě. Převaha Prusů se projevila v důsledku špatné rakouské taktiky poté, co začala útočit rakouská infanterie. Ve výbavě pěšáků mělo výraznou převahu Prusko, neboť prušští vojáci byli vybaveni novým typem pušek - zadovkami, které již používaly patrony a proto se nabíjely daleko rychleji než zepředu nabíjené rakouské pušky. Klasický rakouský bodákový útok v mohutných praporečnických svazech se v pruské rychlobalbě hroutil. Dva rakouské armádní sbory se také zapletly z taktického hlediska do zbytečného boje o les Svíb, o nějž svedly krvavý zápas se sedmou pruskou divizí. Bilance rakouské porážky byla katastrofální. 1313 mrtvých, raněných, pohřešovaných a zajatých důstojníků; 5238 mrtvých, 7367 pohřešovaných, 7143 raněných a 21661 zajatých vojáků mužstva.

Aby nezůstalo jen u těchto útrap, s tažením vojsk se farností šířila také cholera. Jen od 29. července do 21. srpna zemřelo na cholera v Přepychách 47 osob, v Bolehošti 7, Dobříkovci 2, Lhotě 4, Lipinách 10, Vyhnanicích 1 a v Záhornici 3. Starostou obce byl v těch dobách Jan Baše z č. 41 a farářem nově jmenovaný Josef Deyl.

2. světová válka (1939 – 1945)

Pokud by se zdálo, že jsme ve výčtu válečných plamenů opomněli 1. světovou válku, není tomu tak. Tato část byla samostatně popisována v „Toulkách X – Ohlas 1. světové války v Přepyšských kronikách“. Proto ten přímý přechod k poslední největší evropské a světové válečné katastrofě. Musím hned v úvodu poznamenat, že tato část dějin je v kronice popisována dosti útržkovitě a některé údaje chybí. Část událostí je popsána až po roce 1945. Jednu z příčin nám může objasnit vyjádření tehdejšího velmi svědomitého a čestného kronikáře Josefa Chudého z č. 124, který napsal: „O politice nedalo se vůbec psát. Jelikož pravda se nesměla. To znamenalo persekuci, nebo smrt. Rozhodl jsem se, že nebudu vůbec psát, až po válce kroniku doplním nejdůležitějšími událostmi. Jelikož i nám

kronikářům vydány byly předpisy, jak máme kroniky psát a když jsem potom zvěděl a pozoroval, jak Němci komolili naše dějiny. Praha byla prý vždy německým městem a my Češi jsme prý vždy patřili do prostoru německé říše. Rozhodl jsem se, že tuto naši Krásnou Kroniku nepravdou nepošpiním v pevné naději, že přijde doba, kdy pravda zvítězí a že tuto knihu uschovám na věčnou paměť, budoucím občanům přepyšským.“ Ani já se nechci dopustit nějakých zkreslení, proto nebudu souvislosti blíže komentovat, ale ponechám na čtenáři, aby si ze střípků jednotlivých kronikářských zápisů vytvářel představu atmosféry té doby sám.

Z událostí, které válce v Československu předcházely, stojí za **zmínku zářijová mobilizace v roce 1938.**

- ❖ 15. září povolání záložníci všech druhů zbraní z Přepych v počtu 15-ti. Odvezení autobusy do Dobřan kde byli vyzbrojeni k hájení komise v betonových krytech u Šedivin a Masarykovy chaty. Vyhlášeno stanné právo v sedmnácti okresech.
- ❖ 23. září vyhlášena rozhlasem všeobecná mobilizace příslušníků branné moci do 40. let. Záložníci z obce nastupují s elánem a spořádaně. Někteří ještě v noci odjíždějí ke svým plukům. Z Přepych narukovalo 33 záložníků, 40 dělníků na zákopy, odvedeno 22 koní na přípřeží s 11 vozy, 10 koní evidenčních, 2 auta nákladní, 4 motorky. Občané celý týden drželi službu C.P.O (civilní protiletectká ochrana). Vše nadarmo.
- ❖ 25. září pronáší Hitler Ultimátum k odevzdání sudetoněmeckých území. Velmoci ustupují Německu a podepisují Mnichovskou dohodu. Hořko jest psáti o tom všem. Vojsko má obsazené hranice v moderních betonových krytech, vyzbrojeno nejmodernějšími zbraněmi a musí ustoupit za demarkační čáru určenou velmocemi...Z toho necht' si příští pokolení vezme příklad: „Nedávej svůj osud do rukou nejistých a falešných. Hleď udržet korektní styky se svými sousedy.“
- ❖ 14. října z pohraničních obcí Náchoda a Hronova utíkalo občanstvo s uzly šatstva a peřin. Nákladní auta s nábytkem přijížděla nepřetržitě až za Týniště. V Přepyších byly plné hostince, škola i větší statky. Na faře uskladněn nábytek a peřiny, přivezeny na 2 nákladních autech. Po předání Sudet Němcům se zase vše odstěhovalo.

V příštím roce následuje 15. března 1939 obsazení zbytku Československa a Čechy a Morava se stávají **protektorátem Německé říše.**

- ❖ 15. března 1939 ráno v 6,00 hodin vyzýval Čs. rozhlas ke klidu a hlásí, že nastupují německé kolony k obsazení Čech a přikázal, aby v zájmu národa nikdo nevyvolával vzpoury. Vedle větších měst je dopoledne obsazena i Dobruška.
- ❖ 16. března projelo přes Přepychy německé vojsko směrem k Bolehošti v 9,00 hodin dopoledne. Odpoledne přišel 1 prapor 11. říšské obrany – 1800 mužů, byl ubytován v hostincích, ve škole, na faře a ve větších usedlostech. Chovali se slušně. Ráno 17. března odešli. 17. března šel přes Přepychy 1 prapor německého vojska s hudbou. Nařizuje se jízda vpravo. Zákonným platidlem je říšská marka vedle koruny, která má kurs 10 říšských feniků.
- ❖ V dubnu se ruší „Národní jednota“ a zakazují se jiná politická uskupení. V Přepychách je ustaveno „Národní souručenství“, které má 245 členů. Místním vedoucím je rolník Jan Němeček.
- ❖ V červnu vylepovány v obci výstražné rudé plakáty říšského protektora von Neuratha, kde se varuje před prováděním sabotáží, rušení nařízení říšské vlády. Nejmenší trest je vězení a ztráta majetku.
- ❖ V červenci nařízeno odevzdat na politickou správu veškeré zbraně, střelné i bodné. Nařízení se nevztahovalo na občany německé národnosti.
- ❖ V září následkem války s Polskem nařízeno v Přepychách úplné zatemnění. Po obsazení Polska v říjnu odvoláno.
- ❖ V říjnu zavedeny vyživovací lístky na šaty a obuv.

V dalších válečných letech se situace v protektorátu i v samotných Přepychách zotřovala. I naší obce se dotýká **persekuce německých úřadů a říšské branné moci.**

- ❖ 16. března 1940 byl na udání zdejšího občana gestapem odveden zdejší občan a radní pan Josef Junek č. 176. Byl odvezen k výslechu na německé vojenské velitelství v Náchodě. Zde se měl zodpovídat z přečinu nepřátelství k německé armádě. Jelikož svou nevinnost dokázal, byl převezen zase zpět do svého domova.

- ❖ 2. června 1940 byl zadržen zdejší učitel pan Jaroslav Kříž, rovněž skrze delikt nepřátelství k německé říši. Byl propuštěn až v roce 1943 do domácího léčení plicní choroby.

- ❖ V roce 1941 sebrala německá policie zdejšího řezníka pana Ptáčka skrze černý obchod s masem. Asi za měsíc ho propustili.

- ❖ V roce 1942 chytil opočenský vrchní strážmistr Novák zdejší obchodníky pana Klimeše a Josefa Otčenáška, kteří vezli nějakou mouku a zboží bez průkazu. Odnegli delikt větší pokutou a menším vězením.

- ❖ V roce 1942 byl z věže kostelní spuštěn v rámci povinné rekvizice zvon, od čehož nás neuchránil ani jeho nápis pod postavou sv. Prokopa „Sv. Prokope, náš patrono, chraň osudu od moru, hladu a války“. Rekvírovány byly i všechny novější zvony.

- ❖ V roce 1943 z jara přijela přes Přepychy německá policie a gestapo s vojskem na autech. Kulometry ohrozili Malou Záhornici. Vyveklí rolníka a hostinského pana Ladislava Bašeho, velice jej ztýrali a vzali s sebou. Že prý přechovával nějakého cizího důstojníka. Tentýž v roce 1944 v koncentráku zemřel. Později odveden našimi četníky zdejší mistr krejčovský pan Alois Otčenášek do Hradce Králové, odkud za nějaký čas celý utýraný se vrátil, jsa stále pod policejním dohledem.
- ❖ V roce 1944 zatčen zase zdejší občan a radní pan Josef Junek a odvezen do Hradce Králové a potom z Terezína do koncentračního tábora v Buchenwaldu. Současně zatčen opočenský vrchní štábní strážmistr Bohata.
- ❖ V roce 1944 na udání zatčeno bylo 9 občanů z Čánky, mezi jinými také rolník J. Baše, v jehož olšíně byla prý umístěna tajná vysílačka. Tentýž byl udán, že pachatele přechovával a živil. Někteří z nich zemřeli.
- ❖ Persekuce německá byla strašná. Častou vinou našich lidí, zhovadilců, kteří udávali naše lidi ze msty, třeba delikty vymyšlenými. Praxe německé zlotřilé policie byla hrozná. Takového chudáka týrali a různými způsoby bili, že nešťastník utýraný, aby se týrání zbavil, přiznal se k deliktu, který ani neučinil.

Některé události **konce války** jsou popsány ve školní kronice. Dokreslují atmosféru protektorátu v oblasti školství i souvislosti s ústupem německé armády i civilního německého obyvatelstva z osvobozených území.

- ❖ Ve školním roce 1944/1945 se v naší škole vyučoval málo. Ve třídách byli ubytováni němečtí vojáci. Řídící učitel Václav Řehák žádal místního velitele, aby byla uvolněna alespoň jedna třída pro vyučování. Nebylo vyhověno.

- ❖ *Koncem února 1945 odešli vojáci ze školy a do všech tříd byli nastěhováni němečtí uprchlíci z Kladska v počtu 80 osob. S nimi přišli i jim na práci přidělení 2 francouzští zajatci Marcel a Bonec, 1 polský student Stanislav Sobčík a ruský občan Petr Kravčuk se ženou a malou dcerkou. Rodinu Petra Kravčuka podařilo se řídícímu učiteli ubytovat samostatně u pana Václava Štěcha č. 15, protože byla Němci týrána.*
- ❖ *Válka se blížila k našim hranicím a bylo již slyšet od Orlických hor vzdálené dunění.*
- ❖ *V sobotu dne 5. května 1945 rozšířila se zpráva o povstání v Praze.*
- ❖ *V bytě řídícího učitele Václava Řeháka se sešel Revoluční národní výbor, připravený tajně již koncem roku 1944, který se ihned ujal řízení obce a vydal svolání k občanům. Po mnoha letech zavlály opět svobodně na domech státní vlajky.*
- ❖ *Revoluční výbor měl tyto členy:*
 - *Jaroslav Kříž, č. 190, předseda*
 - *Jan Koutník, č. 62; Václav Řehák, č. 69*
 - *Josef Junek, č. 176; Jaroslav Sejkora, č. 178*
 - *František Forejtek; Otakar Brutar, č. 150*
 - *František Krušina, č. 56; Alois Otčenášek, č. 16*
 - *Josef Voltr, č. 68; Václav Vaněk, č. 13*

Jeden z hlavních aktérů událostí v Přepychách na konci války, řídící učitel **Václav Řehák**

Přepychy druhou světovou válku, toto největší a nejvíce zničující válečné střetnutí v dějinách lidstva, přežili.

Přejme si, aby budoucí kronikáři nemuseli již nikdy, podobné události, vzpomenuté jen letmo v tomto článku, popisovat.

Vladimír Zdeněk st.

Použité zdroje: Farní, obecní a školní kroniky obce Přepych; Petr Hora-Hořejc „Toulky českou minulostí“; Dr. Ivan Honl „Boje u Opočna a Kramolny“; Wikipedie.